„ЗАСТАВА“ излази трипут у недељи и то: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на по године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец . . . . . 1 „
За Србију:
(у сребру.)
На годину 120 гроша, на пола године 60 г. на четврт године 30 гроша чарш

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 нов. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жигсе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 пов. у трговини Љ. Стефановића и браће М. Поповића код „првене руже.“

БРОЈ 117. У НОВОМЕ САДУ, У ПЕТАК 4. (16.) ОКТОБРА. 1874. ГОДИНА IX.

НЕМАЧКА ПОЛИТИКА ПРЕМА ЧЕСИМА.

Саопштили смо у прошлом броју овога листа изјаву заступника чешког народа, управљену на земаљскаг надмаршала, којом ти заступници преко овог достављају до знања сабору, народу и целом свету, да неће слеђовати позиву да у земаљски сабор чешки уђу, и у којој излажу и разлоге томе закључку своме. Сабор чешке краљевине, у коме сад, осим познате седморице младочеха седе сами Немци и то искључиво од такозване „уставоверне“ немачке странке, без млогог мотивирања одговорио је на ту изјаву заступника чешког народа одлуком, којом се ови осуђују на губитак заступнички мандата.

Овај једнострани и кратак паламентарни процес, који је према позитивном закону, ког су сами Немци донели, формално коректан, но који и опет гура чешки народ наново на поље борбе, с политичког гледишта мора се сасвим осудити као сваки акт насиља, и то не само ради значаја, погледом на моралну страну његове вредности, него и са гледишта сами материјални, позитивни посљедица које отуда морају потећи. С те стране интересује и нас овај најновији акт насиља немачке уставоверне странке у Чешкој, извршен над нашом браћом Чесима.

Куд води така политика, и шта су јој посљедице?

Очевидно до све јачег изоштрења народносне противности, јер раскопава што дубљи јаз мржње између два племена, која су по положају своме упућена на интимне односаје у своме животу и која, оставив на страну народносни моменат, иначе у свему имају једне и исте интересе; последица је политике таке којом Немци у Чешкој иду, једино та: да се међу та два племена развија сама мржња соја, која у крајњој мети својој, према могућим околностима може изазвати борбу на живот и смрт, тежњу за савршеним уништењем противника свога, што у времену, које се тако радо назива „културним“ — као ово наше што чини — неможе бити већа сатира на културу.

То што данас гледамо у Ческој, није специјалност Чешке, није особина једне краљевине или круновине у овој двострукој држави; то је особина целе ове монархије, да је уставност од стране оних, који ваља да је развијају и чувају злоупотребљена за сретство и ослонац насиљу, којим ће се из парламентарне мањине, што но реч, цедити срч и мозак у корист већине. То није више политика неки виши културни и државни интереса, који ако иште какве жртве, морају је захтевати и тражити у једнакој мери од свакога, као што и користи које доносе, морају подједнако делити на све; не, то је политика најпростије и уједно најнепоштеније шпекулације, која је подпуно једнака са оном, коју су шпекулативни јужњаци у Америци примењивали на своје односаје према „црнцима“. Под изликом унапређења неки уображени виши интереса државни, образовале су се котерије прости материјални шпекуланата: у Цислитави разноврсни фабриканти, адвокати и поседници, у Транслитави, у Угарској нарочито, ненаситљива и пропала аристократија и разне гладне бадаваџије, који би се хтели олако што већма обогатити, те удружени тако безобзирно газе најсветија права, најеминентније интересе читави народа и земаља. Њима је то мала маленкост, што се у грдним масама народа повређују најсветија осећања о праву, правди и правичности, што се милијонима саграђана им ниште најоправданији интереси; они су се разним путевима, без обзира на јаван морал, без обзира на посљедице, које ће у будућности свога плода и за њихово потомство плодом уродити, дочепали власти, те силом моћи, коју држава у себи има, унапређују своје интересе, — а народу како било, и држави што бог да!

Така котерија под фирмом либералности, а под називом „уставоверне“ странке, и данас је народ чешки опет дубоко увредила, и безобзирно га креће од дневног му посла, на поље нове изборне борбе. Заиста, код Чеха је изборна борба постала већ као неки „екзецир.“ Сваки час тако рећи, позове труба изборни прогласа народ чешки на пољану тога „екзецира.“ Народ чешки избере своје заступнике на сабор, и ако су ови у већини, „уставоверни“ Немци, покажу се у једанпут неверни уставном телу, сабору, те иступе из њега, да тим начином осујете радњу чешких заступника, кад се ова клони на корист чешког народа, и немачка влада, сабор распушта, чиме је већ опет дат сигнал новим изборима. Не уђу ли чешки заступници у сабор, имајући за то пуно оправданог разлога у самом устројству сабора, које је створено за њих а мимо њих, самовољно и без икаква правог законитог основа, Немци уништавају мандат чешким заступницима, чиме опет наступа случај — нових избора. Уставоверни Немци, као да су у чешкој на политичном пољу ради да створе иначе апсолутну немогућност у свери механике, — perpetuum mobile вечнокрет. Избори за изборима у недоглед, а никад да се недопусти експлоатација користи народа чешког из њих.

Тактика је политике уставоверни Немаца очевидна. Изборним законом, ког су сами створили, и на којег се чешки заступници као на непосредни извор свега зла у унутрашњим одношајима Чешке и у својој споменутој изјави жале, потисли су они народ чешки у чудну и мучну дилему. Они рачунају, да Чесима неостаје другог избора, него од двога једно: или уђи у сабор, те тим легалисати незаконост и очиту неправду своме сопственом народу од стране Немаца нанесену, санкцијонисати својим уласком измајсторисану већину и на тој неправедно основану надмоћ немачког племена над чешким, или, ако неће то, трти се и трошити у залудној борби око саме изборне акције, без икаквог изгледа на позитивну корист отуда, и без да то у опште какви практични посљедица по положај Чеха, собом донесе. У оба случаја, Чесима је нож под грлом, и Немци рачунају, да Чесима и неостаје друго, до само да се реше, којим да се закољу.

Јест истуна, да се народ чешки још и данас налази у таком полититичном положају, за ког му неће завидити ни један народ. Пљунув тако рећи у очи сваком резону, Немци су при грађењу изборног реда, то разкидајући чешке округе и растурујући им делове, куд који хтедоше, то одређујући у чисто чешким крајевима пет и шест пута већу цифру становника за изборни срез него у немачким, то давајући варошима, у којима је немачки живаљ, а одкидајући од земљеделачке класе право представништва на сабору, то другим разним начином — створили своме племену и својој странци већину у сабору, и Чеси ако би ушли у тај сабор, неби могли ништа користити своме народу, а како рекосмо, санкцијонисали би уласком својим у сабор баш оно, против чега се непрестано до сад борише, и сврх свега, ма и ћутећки, напустили би своју за сад једину чврсту подлогу, своје државно право. Улазак Чеха у сабор значио би, да се чешки народ својевољно предаје своме противнику, или још боље заклетом душманину, на милост и немилост. На основу постојећег изборног реда, који ни близу није израз фактичног стања међуплеменски одношаја, и који се једино оснива на начелу да се немачка надмоћност одржи, Чеси, како и сами веле, немогу ући у сабор, и немогу стати на поље позитивног учешћа у законодавству земаљском и државном, и поред најбоље њихове воље.

Дали ће друга претпоставка немачке политичне тактике до остварења доћи, дал' ће се на име Чеси сатрти односно малаксати у непрестаној борби досадањег карактера, т. ј. у изборној акцији, — то и данас само може важити као њихова предпоставка и као котва њихове наде. Да на масу народа дејствује млого успех у политици, и да је овај у тој свери кадар често пута само начело потиснути, позната је ствар, као што је и то познато, да је тако неизвесно стање, и борба, — без изгледа на скори позитиван успех, — најзгодније за корупцију, која је први савезник и сретство владајуће политике с обе стране Литаве, и то се знаде. Али дал' ће то све и на народ чешки, који је признат као најбоље увежбан у политичној борби, имати оног утицаја, коме се Немци надају, то још треба причекати дуже, пак да се види, како у том погледу стојимо. Чеси знају да њихов спас само у отпору лежи, и да је у толико поузданији, у колико је тај отпор чвршћи, компактнији. Иницијатива политике у овој монархији, данас не само да није у рукама народа, него канда већ више не ни у сами владајући странака, и та околност баш иде држању Чеха у прилог, који за сад ваља непрестано да се „екзерцирају“, јер ће им то требати, пошто време не само пролази него се и мења.

Незнамо, дал' ће клуб чешки заступника решити да се опет, кад се избори понове и обаве, реши остати на свом дојакошњем становишту, и излазити с народом увек на „екзерцир“, све дотле, док не наступи и чешко време; они ће сами најбоље знати, шта им чинити ваља. Али то видимо, да је политика уставоверних Немаца ударила тако несретним правцем, да између њих и чешког народа могу супротности достићи до оне висине, са које неће више моћи бити измирења. Ни мање ни више него опстанак једног од та два племена у Чешкој, ставља се на коцку.

И то Немци зову: служити култури човечанства!

=.

ПРЕГЛЕД НОВИНА

„Политици“ прашкој пише њезин добро обавештени дописник из Беча о стварима у Угарској ово:

„Молим вас да се недате да вас деманти буда-пештански официјоза у вашем схватању како стоје ствари у Угарској збуне. Поузданији људи него што их може имати тај соj овамо су јавили, да су чланови битовљева кабинета за кике се ухватили, и важни финансијери на овдашњој пијаци, који као поверитељи угарска глобуса мотре на догађаје у будапештанским владиним круговима са аргусовим очима, спремају се већ за пад Гицијев и нов распад читава министарства. За барона Водианера преповедају ми да је рекао да се садање стање у Угарској неможе одржати и да је положај Гицијев пропао тако, да му се помоћи неможе. И журнал Чернатонијев доста је велики пријатељ мађарски и не да се мислити, да би он шале ради кризу описивао, која управо никсме другом него мађарству непрети. Неслога у министарству постоји и сво забашуривање услужних пенсионара преског фонда узалуд је. И цислитавски владини кругови боје се, да ће влада, с којом су се они као сајалиска браћа скопчали пре но што су они мислили, распасти се. И каква ће онда бити њихова судба? Ово их питање занима сада. Кад је пре негда Ласер у овдашњим листовима раструбити дао, да је он у царини на рану за то попустио, да јектичавој угарској влади још за који часак живот одржи, онда су савезници с дебели трбуви и кратким ногама с оне стране Литаве поношљиво овамо довикивали, да су они и сами доста јаки, да се њихово министарство у најбољим околностима налази и да им нетреба помоћи од „Шваба“, којима је и самим догорело до ноката. Али сад се показало, да је препредени „обербонце“ бирократизма ситуацију министарства битовљева врло добро таксирао и да се ово у истини сваког ветрића чувати мора, да га нестровали. Заиста врло леп пример узајмности. Са свим чист инстинкт каже овдашњим уставоверцима, да дуализам пре у Пешти него у Бечу погинути може. Ви знате, зашто су у својим новинама над министарством битовљевим разавили своја крила за обрану.

Није Гискра бадава ишао на праг мађарском богу кад се радило о том, да се баш при одлучном моменту учини и последњи покушај да се уклони министарство Хохенвартово. Тежиште дуализма је у Пешти, који као што је ради угарске оживотворен тако је и Угарска прва на то позвана, да докаже да се неможе одржати. Остало ће само по себи доћи. Јели се једаред показало, да систем којим се хтело Угарском управљати, не може своју цел да врши, онда неће ни у Цислитави оставити да конзеквенције онога владају, што је нецелисходно постало, јер с ружом се и бодље купују, али саме бодље неће се свакоме допасти. Са министарством битовљевим, нељуља се дакле само Транс- него и Цис-Литава и хрђава воља у будапештанске ексе ленције види се и на физиономијама, њених овдашњих колега.

Што Гици смишља то је сушта немогућност. Он хоће земљу да нагони, он хоће силом да форсира да се оно даје што нема. Његова је воља добра и његов патриотизам чист као злато. Он има пуно право, што се држи тога начела, да угарско становништво, ако хоће да се игра и даље улога државе, мора и велике трошкове те скупе шале сносити. Он из дате му премисе врло згодне и логичне закључке изводи. Али премиса сама по себи је погрешна и само ће онај бити прави реформатор Угарске, који буде имао одважности, то јавно да призна, који неће зазирати од тога да шовинизму скине маску и занешеној маси на чисто да каже, да материјалних извора нема да се може терати луксус, који је тек за неколико година државу до банкротства и у руке европских великих сила довео. Мора се једаред доћи до тога уверења да се може само онака рола играти какву ко поднети може, те да се, као што је то Шењеји наговестио, најпре и најпре сви азијатски барбаризми из управе и правосудства уклонити морају и шира поља напредку привредном отворити, пре но што се бацимо у бездну издатака, који и богатијим и вреднијим народима могу опасни бити.

— О уапшењу грофа Арнима, као о врло значајној ствари још једнако пишу немачке новине. Тако бечка „Преса“ која очевидно узима Арнима у обрану вели:

„Заиста још грђе него у рату, кога су његови листови против познатих „одкровења“ „пресинк“ дигли, осрамотили су са својим лаким доказима ствар коју су хтели да одбране. Арним, тврђаху они купује „Шпенерске новине,“ да у њима своје батерије на Бизмарков положај упери, сад су саме „Шпенерске новине“ доказале да лажу. После уверавах, Арним је тражио да задобије место једно у државном сабору, да тамо прса у прси свога противника обара; и то је била лаж. После опет правише Арнима ортаком неког злогласног журналисте и сурадином на нерођеном памфлету истог: „революција озго“, и где тај журналиста и не познаје Арнима и презире га ди је Прус. Најпосле хтедоше да од просвећеног духом нашег доба проникнутог списатеља концилских писама, која у Преси штампана беху, начине да је он вођа поповски и јункерски, бедише га да на завери ради, и место да се ко на то згрозио, он се само насмејао. Испочетка говораху о седам писама Бизмаркових, која је Арним сакрио, после о седамнајст, а после опет говораху, нису писма него права акта званична, и фали их 15 шта више 100 комада. И сад опет хоће свет да увере, да је све то ништа, тиче се ту много „замашнијих ствари“ и већ се указује да се ту радило о правој издаји, земље и отачбине, јер вели се, Арним је издао ил бар је хтео да изда државне тајне. Обеда, која врло чудно звони, кад се помисли, како се јако Бизмарк тиме поносио, да он игра са отвореним картама. Ако су то старе државне тајне, то је Бизмарк навек све сам раструбио што је год против страних држава предузимао. Он је у Бијарицу и Паризу свом свету казао да ће ратовати против Аустрије, и признао је без свака околишења то пред нашим царем; он ни то никад није таио, да ће Немце после оног братинског рата измирити заједничком војном на Француз. Одкуд да га уједаред неку тако државне тајне?

Ако се још говори о тајнама које ваља брижљиво ћутати, онда неможе друго шта бити него то, што Преса, која је непријатељ Немцима говори, да се ту мисли на рат против Русије и предаја Белгије Француској. Или се тајне састоје само у непристојним изразима грофа Бајста против појединих крунисаних глава? Та зар краљ пруски незна одавна, да Бизмарк у приликама о њему врло sans façon говори? Сад или је гроф Арним усмено или писмено за кнеза Бизмарка тако шта говорио; јер о томе, да је у Берлину тајна писама повређена говоре јако посланици из јужне Немачке — тек то стоји да до издаје „државних тајана“ шта више до велеиздаје још подугачак пут остаје.

До сада се само то поуздано зна, да је гроф Арним своју ствар пред највишу инштанцију, пред краља изнети хтео. Да би пак ствар колико толико јасна била напомињемо, да посланици уз своје званичне извештаје још и приватна писма на министре и ови обратно на њих шаљу. Министарства имају обичај та писма у архиви да сачувају, али се писма приватна која пишу посланицима министри обично неишту натраг. Применимо онако случајно ову процедуру на овај период Арнимовог делања, о коме још нисмо говорили, на преговоре

о миру у Брусељу. Као што је познато, тада се свако чудио, да преговори, ма да је немачка влада изјавила да је наклоњена томе, да се што пре сврше, никако да се напред макну. Без сумње је кнез Бизмарк имао узрока да оклева, и у поверљивим писмима световао је Арниму, да прави сметња, и похвалио га је, што је то вештачки израдио. Али пошто су, чим је Арним прекино са Бизмарком, официози непрестано Арнима кривили да је невешт био, зар да он нема право, што је хтео да краљу докаже да су томе узрок била поверљива писма кнеза Бизмарка.

Шта ће из истраге на свет изаћи, то ми наравно неможемо знати, али мислимо да Арнимова кривица не може бити већа од Бизмаркове. Ако је Арним можда уздајући се у свој положај, своју интелигентност и искуство, самовољом својом дао Бизмарку повода да се срди, то је овај последњи ипак превидећи Арнимове добре и патриотичне намере, са захтевом својим на слепу покорност лук мало одвише затего, тако самосталних карактера и државника као што је Арним нема Немачка у изобиљу и Бизмарк требао их је пре брижљиво неговати и заклањати, него тамо гонити, де данас видимо прећашња немачка посланика."

ХРВАТСКИ САБОР

Седница LXXXI од 27. септ. (9. октобра.)

На дневном је реду наставак генералне дебате о законској основи о преустроју полит. управе у краљевинама Хрватској и Славонији, а први узе реч заступник *Мирко Кршњави*. Вис. саборе! Политичка управа је најважнија струка управна, органи њезини могу у народу врло благотворно деловати; они су непосредни поднеситељи тегоба и невоља народа влади. Важност полит. управе је и гледе одношаја државе, земље и културе и гледе интереса материјалних и социјалних дотичнога пучанства врло велика.

Дужност органа пол. управе гледе земље и државе јесте, да уздржавају мир и поредак, да бдију над сигурности особе и иметка. Племенита је задаћа у том погледу органа пол. управе и та, да народу својом праведношћу и савесним поступањем олакшоте поднашати терете, да их праведно поразделе и човечијим начином по народу поберу, а не да их насилним начином утерују и пучанство огорчавају и озловољивају.

У погледу културе су органи полит. управе врло можни; они обћећ с народом имаду згоду, подучавати га и световати у сваком случају. У рукама њиховим стоје школе, па ако сви буду марљиво и свесно настојали око бољка и напредка школа, освестиће се народ; народ ће прионути уз књигу и упознати што му је дужност, а тим ће се утрти пут к штовању и вршењу закона, који смерају на корист и напредак земље.

Гледе благостања моћи ће органи пол. управе врло користно на народ и на поједине деловати подучавајући га у користи обрта, ваљаних комуникација и у обће свих средстава која штогод допринашају на бољак благостања народнога.

У социјалном погледу моћи ће си органи пол. управе у народу велики уплив стећи подучавајући га о замјенитим одношајима међу собом и вршењу прописа, на уздржавање здравља одређених. Они ће моћи својим саветом народу код подизања обће корисних подузећа много и много користити.

Да видимо, господо, како је у том погледу било до сада а и прије. До год. 1848 била је пол. администрација јако лоша. Комуникације биле су да неречемо никакове, а то скроз неваљале, тако да употребимо пример, да је човек за онда хотећ н. пр. из Загреба у Пешту путовати, могао одмах и опоруку начинити. Сигурност особе и иметка била је никакова, путеви, осим тога, што су водили кроз шуме и пустаре, бијаху сасвим испред ока сметнути.

Од год. 1850—54 наста Бахов провисориј. Наредбе су се издаваде гомилице сваки дан, тако да их је човек једва извчитати могао. У то доба почела је школа живити, почело се учити, што човеку за свакидањи живот треба. До год. 1860 бијаше додуше исти провизориј, бијаху исте наредбе, само што се је земља разделила у котаре и пол. управа спојила са судбеном. Какова је сада управа била, моћи је видети одатле, што је гдекоји управитељ котара био способнији за политичку управу па ту је политичка управа боље цвала, а други опет за судбену, па ту је судство боље било, тако, да је скоро увек једно заостајало.

После год. 1860 настало је скоро данашње стање, а да ово неможе даље обстојати, довољно је разложио пресв. госп. Живковић. Важност дакле пол. управе је велика, те неопходно потребно, да се оделе од судбене управе. У том смеру састављена је сабору на претрес предложена зак. основа, па ја ју препоручујем за подлогу специјалне дебате.

Сада допустите, да се осврнем на некоје приговоре проти овој зак. основи. Рекло се је, да су жупаније, и жуп. скупштине бедеми слободе. Ја допуштам, да су то биле, али тврдим, да су оне и још сада бедеми, али не бедеми за слободу, него бедеми против добре управе, против администрације. (Из центрума: тако је) Прво су имале жуп. скупштине своју важност, кад су се у њих састајали они, који су своја особна привилегија бранили, тих привилегија пак више нема. Прво је мнење народа излазило на светло кроз жупан. скупштине, а сада је то престало, јер имадемо јавна гласила, имадемо сабор. Настане ли господо такак притисак, који ће угушити јавна гласила и затворити сабор, то будите уверени, да тада неће ни жупанијске скупштине ништа помоћи, (центрум и десница повлађују) те би биле опет узалуд.

Предлежећа зак. основа је праведна и пробитачна, њој је циљ слободно кретање и бољак и напредак народа нашега, па за то ју препоручујем вис. сабору за подлогу специјалне дебате.

Др. *Шпун-Штрижић*. Вис. саборе! Развој устроја државнога имаде две периоде; у једној се је развијао устрој државни на темељу привилегија, и то је средњи век, а у другој на темељу једнакости правне. У првој периоди настојали су привилегирани што више своје право распространити или право народа скратити, с тога су се они вавек противили држави, целокупном народу, нису јој дали доћи до снаге, јер то бијаше на уштрб њихових привилегија. Тако н. пр. господо један жалостан пример у том пружа нам Пољска, у којој је велика мањина привилегираних гњечила огромну већину народа. Дапаче до тога се је било дошло, да је један племић могао са својим veto прекинути снагу државнога устроја. Таково стање није могло уродити добрим плодом ни ти Пољске уздржати, зато је Пољска пропала. Дан данас нестало је тих правица у изображена света, једино у Шпанској код народа Баскичких уздржале су се код њихових fueros, па шта је с тим народом? Он стоји на врхунцу разсула. Остали народи стоје дан данас на становишту правне једнакости, држављани су међу собом сви једнаки, а правице су се преживеле.

Код нас хвала богу нестаје стародавног устава, а место њега ступа у живот закон, по којем је влада одговорна. Влада добива у руке власт управљати земљом, но постаје одговорном за своје чине. Ако је влада одговорна за своје чине, морају и њој они, који њезине наредбе извршују, одговорни бити, дакле одредбе њезине обвезатне су за њој подчињене органе.

Да настаје нека бирократија, господо, ја одобравам, јер доиста човек, који, свестан си своје дужности, покоравајући се наредбама вишим, чедно и поштено врши своје звање, више је вредан штовања од онога, који имајући подпуну слободну вољу сматра своју дужност ништицом. Ја одобравам предлежећу зак. основу и препоручујем ју за подлогу специјалне дебате.

Сада да се осврнем на некоје приговоре: Г. заступник пол. општине Туропоље изволио је рећи, да се овом основом укидају наша права, да она наличи тројанском коњу, па да ће наши потомци узвикнути: Fuimus Troes fuimus Ilos. Небојте се господо тога коња, он је довршио, привилегија су ваша пала, неможете их више успоставити, те можете ускликнути: fuimus Troes.

Повест нам хрватско-угарска каже како је царица Марија Терезија билајувела код нас намјесничко веће, па како је то било привилегараним трн у оку као централизам. Муниципија су устала онда и викала на сав глас, да се оно укине, но царица је била боља Хрватица него Хрвати сами. Но на непрестане молбе ипак је царица попустила.

Исти господин заступник је споменуо, да нас је туђин гњео кроз столећа, а ја незнам, да ли Турци, Немци (Вучетић: Немци), — па онда вам г. хвала за жупаније као бедеме, који су допустили, да нам Немац народ гњечи.

Г. заступник туропољски чини ми се као да је из статута капитолскога, у којем нема имена хрватскога, него се само бране некаква привилегија.

Наводи се у њем, како су канонници војевали, па ми се чини, да је и г. каноник Вучетић војевао, те и био заробљен и у ропству турском спровео 20 г. те повратив се сада, незна, какови су одношаји у Хрватској настали.

Г. заступник Вучетић мисли, да су жупаније још и сада они бедеми, да они стоје. Нестоје више ти бедеми, они су порушени, само им се још трагови налази. Што је исти г. заступник нешто говорио о сјају вел. жупана, и тај је већ утрнуо; дан данас је свако сјајан, тко своју дужност свестно и поштено врши. А како вам о том сјају и племић мисли, изволите г. прочитати комедију од Немчића, где пита сељак, кад бу рестаурација. (Смеј.)

Г. Вучетић изволио је нешто навести из државника Мола тобоже да упорави његово мњење против овој основи. Но ја му кажем, да је Мол највећи централиста, он подвргава све држави, дапаче он и пород деце подвргава под државну контролу.

Г. Вучетић је рекао, да је 8 жупанија било осам река, које су благословом кроз народ текле, па да их сада ми, раздељујући их на 20 делова, ослабљујемо и уништујемо, а ја му кажем, да их неделимо, него дапаче све у једну свађамо.

Приговорило се, да је ова основа прерана и да сабор одвећ брзо ради, а ја пристајем уз нам непријатељне листове, који хвале марљивост сабора хрватскога те кажем, да то служи на дику и част хрватском сабору.

Да није праведан приговор, да се муниципијом увиње слобода, то нека нам посведочи Швицарска, у којој се сигурно изваћа оно, што народ хоће, па која је прошле године укинула и последњу сену муниципализма.

По мнењу г. заступника туропољскога били би ми на становишту, на којем и Руси издавајући оне наредбе за инородце и за Русе велећ, да инородци неувиђају важности наредбе као Руси. Недај боже да би то код нас бивало.

Како видите сви приговори су нетемељити, те мислим да неће бити запреком, да се предлежећа основа неузме за подлогу специјалне дебате. (Дуготрајно живио.)

Заступник *Мразовић*. Вис. саборе! Пошто је мој г. предговорник тако јасно опровргао приговоре против основе, било би сувишно говорити још на њезину обрану. Једно је ипак мнење, које је јучер један од господе предговорника (г. Петар Хорват. Оп. изв.) изјавио, и које ја би канио опровргн. Рекло се је наиме, да се овом зак. основом укида самоуправа жупанија, која јој је била задржана у зак. чл. XVII. од год. 1870. То је криво мнење, да је у зак. чл. XVII. од год. 1870. задржана у жупанијама она самоуправа, која је била до год. 1848. До ове године наиме спадала је на жупанију управа и политичка и судбена и финанцијална; ова се је бринула и за школу и за здравство, и за обћила. у обште за сва средства [illegible] макнућа за покриће потреба.

То се је звало самоуправом онаковом, какову је мислио г. предговорник. Но та самоуправа није спашена зак. чл. XVII. од год. 1870. По њему постала је самоуправа жупаније пуста реч, права жупаније су се стегла и влада може по вољи утицати у течај њезиних послова. А нити средства дан данас недопуштају самоуправе жупанијама, јер њезин је делокруг стегнут, а чим средства за то маљкају, и самоуправа је смешна.

Овај исти господин признаје, да жупанијска институција неодговара најбоље сврси, па к тому, ако је оних елемената, који су сачињавали жуп. скупштине, нестало, те бедеми се њезини порушили, чему онда за њу борити се. Племство имало је до год. 1848 дужност, јавну администрацију водити, а пошто је лишено средства, да се посвети администрат. служби, неправедно је од њега захтевати, да се посвети дужности, за коју нема средства. Па ако би хтели те елементе, а с њима и њихова права натраг, дошли бисмо у сукоб не само сами собом, него с целим цивилизираним светом.

Што се тиче појединих приговора, то мислим, да ови спадају више у специјалну, него ли у генералну дебату. Тако н. пр. приговор, да се влади недопусти определење територија, спада више на §. онај, који о том ради, акопрем сам ја за то, да се то влади повери. Исто тако приговор г. каноника Вучетића, који би хтео, да котар туропољски остане онако, како је сада. Код опредељивања територија уважиће се све, што би било на школу пучанства, но незнатни локални интереси ће се морати забацити. Исто тако је у специјалној дебати место приговору о одвисности чиновника о влади.

Што се тиче приговора, да је основа прерана, и да би требало почекати, докле се граница уједини матери земљи, и ја га одобравам, али околности су такове, да неможемо с организацијом земље оклевати. Ако хоћемо бољу управу и судство, неможемо никако чекати, док се запреке спојену границе несвладају.

Препоручујем основу за подлогу специјалне дебате.

Владин заступник *Живковић* опровргава још мнење, да тим што је влади предана управа земље у руке, није народу слобода стегнута, дапаче да је у извршивању права свога много шире поље добио. Исто тако да није влади на уму било провиворијем чиновништво за будућих избора на своју руку предобити, него да је мислила једино на то, да се за то доба увери о способности чиновника, а да је тако, доказује и то, што је законом зајамчена неспојивост мандата са звањем чиновника. Приговоре, да сабор пребрзо ради, опровргавају, вели, нам непријатни јавни листови, а то сабору служи на част.

Заступник *Свиличић* говори против основе, јер вели, да јој је извор угарска влада, која ће по њој моћи код нас своје господство разширити. Неможе се начудити, како се је могла та основа сабору хрватском предложити, а нада се, да ће ју сабор одбити. (Жао нам је, што нисмо могли боље изпрпити говора г. Свиличића, који је био честим смијањем прекидан, јер г. говорник, говорећ одвећ тихо и одаљен од нас није могао и на захтев заступника *гласно* тако говорити, да би били све разумети могли. Оп. извест.)

Заступник *Антолек-Орешек*. Вис. саборе! Предлежећи законску основу једни како смо чули хвале а једни куде. Ја од своје стране неслажем се ни с једнима, (смеј) јер нити је хвале вредна, а нити укора заслужује. У њој имаде и нешто добра, а и неколико мана. Прва мана је то, што се је дирало у преустројство земље, док нису саме обћине преустројене. Друга мана је, што су задржани велики жупани. Кад би ја знао, да је то дело наше владе а не угарске, то би ја влади нешто више казао. (Смеј.)

ЛИСТАК.

РАЗГЛАГОЛСТВИЈА.

Ново коло (а стари свирац.)

I.

Него како одавно већ нисам ништа писао (осим што сам неколико меница жирирао) чисто сам већ и заборавио како треба перо узети у руку. *Треба* ли *шпицасти* или *дебљи крај окренути?* Онај шпицасти крај хоће да убоде, а онај дебљи да даде пацку. Хајд окренућемо како се кад трефи, а сваки нека свој образ чува, па ће га и бог чувати. Бог је већ довољно посведочио да се за нас очински стара. Ено тужилисмо се последњих година на архимандрита Анђелића, и ето сад хвала богу *немамо* више *архимандрита* Анђелића; тужили смо се на некадашњи епископски *сепарат-вотум*, а сад хвала богу немамо *сепаратног* вотума епископског, него сви сложно донеше познати *синодски „записник;"* пребацивали смо, да „друштво радиности" слабо ради, а сад нам га је ето (мађарски) бог уклонио с пута; неправо нам је било, што мађарска влада неће ништа *споразумно* с нама да ради о нашим стварима, а сад ето влада се у *споразумлење* ставља са нашим људма (н. пр. са Ником Максимовићем — доказ је дотични „предлог") сад само остаје најважније питање, а то је тужба наша на рђаву новосадску *калдрму*, ал и ту ће преблаги бог помоћи, и заслужили смо, да пусти из неба камење да пада, па макар нас све потукло, ал ће бар бити сокаци добро калдрмисани, и без варошког инцинира.

Ја ћу у овим моим филозофским разглаголствијама највећу пажњу обраћати на наше две престонице: *Нови Сад* и *Београд*. Те две вароши у многом су једнаке. Београд има своју *батал-џамију*, Нови Сад има *владичин двор* у Београду има *„Видов дан"* у Н. Саду *„Турски народ"*; у Београду се продају *акције „прве српске банке"*, у Н. Саду има пекарски шегрта, који продају кифле по *три нове крајцаре пар*; у Београду има много *комуниста*, а у Н. Саду доста *назарена*; у Београду се постављају *министри*, а у Н. Саду се издају *календари*, који се сваке године *мењају*; Београдска господа *путују* важнијим пословима по свету, а Новосадске госпоје играју *„фриш фире"* а то све да се неби дангубило; у Београду је до скора важио турски *Хатишериф* а у Н. Саду влада *мађарски устав*, у Београду се троше многи новци на *шпијоне*, а у Н. Саду су окукали кр *комесари* са масном платом; из Београдске богословије *одпуштају се* на један мах по 16 ђака, а неки српски родитељи дају децу своју у новосадску *мађарску* гимназију; Београђани имају своје *кајишаре*, у Н. Саду пак има преко четрдесет *адвоката*; и напослетку — што је од свега тога најважније — Београд има своја „Разглаголствија" (у „Истоку") а Н. Сад опет своја (у „Застави").

Од свију ствари што се у последње време у *Новом Саду* збивају, најважнији је *карловачки* сабор: а од свију предмета, што ће се у *Београду* скорим догађати, најзнаменитија ће бити *крагујевачка* скупштина. Дакле о њима би ваљало сад највише разглаголствовати. Јест ал' где ћеш ти да разглаголствујеш о карловачком сабору, кад нема тамо више проте Милутиновића, нема жупана Кушевића, нема дебате о водици, не псује се више „закон", не удара се више руком о астал, не прети се „духовним бичем" — прошла су та златна времена (за фељтонисту)! Сад је аус! Још да није предлога Максимовићевог и синодског записника — ми би мислили, па се на сабору (resp. у синоду) ништа и не ради. А о скупштини крагујевачкој не можемо из тог простог узрока ништа филозофирати, што ова још није ни отворена, а кад се започне, ваљда ће се опет когод наћи, ко ће отворити дебату о томе, да ли да се сваком уреднику оцени 50, или да му се оцени 100 батина. Ово је врло важно питање, јер, господо моја допустићете, 50 батина више или мање, то је велика разлика. А како сад у Београду ничу новине као печурке, то ће ово питање врло многе интересирати.

Из свега тога логично следује (а не *нелогично*, као што вл. комесар каже, да је било пређ. устројство), да се можемо само с локалним стварма новосадским и београдским бавити.

У Н. Саду је полиција забранила просипати *ђубре* на улицу и певати песму „Анђалбанди шири руке до неба". Полиција има право што се брине за *ђубре*. А песма „Анђалбанди шири руке *до неба*", за цело нема смисла. Како ће ширити руке „*до неба*", кад ми сви добро знамо, да му о ускрсу и другим приликама нико није хтео носити „небо", дакле онда како би и могао ширити руке *до неба*? Видите ли дакле да је то нелогично и немогуће?!

Неки приповедају и ту новост у Н. Саду, да се госпоје радо играју *„Фриш фире"*.

Али то није истина. Т. ј. није истина да је то *новост*, то је за нас стара ствар. Други пут ћу бити тако слободан, да о овој ствари коју више рекнем, док покупим нужне податке, и док се сетим разлога, којима бих оправдао то, да толико рђави свет не виче на њих. За то умољавам саме госпође, да ми у томе буду на руци, те да ми изволе разложити, какве побуде њих на то терају и какве ћемо разлоге пошт. публици навести у њихово оправдање и необоримо јој доказати, да друге јефтиније и племенитије забаве нема на свету, те да се једанпут рђавим језицима за навек уста запуше и да се та ствар једанпут већ сврши. У осталом ја ћу идући пут поименце замолити оне госпође, од којих би желео разјашњења.

Од других локалних ствари имамо да регистрирамо, да је г. Герман инсталиран за владику *бечког*, хоћу рећи *бачког*. Истина је цела, да је на дан инсталације било у Карловцима око 4000 душа! Ко не верује, нека завири у коју поуздану статистику, па ће наћи да у Карловцима има око 4000 становника, а ови се нису тај дан разбегли из Карловаца.

Но основа ова и гледе вел. жупана има доста добра, наиме то, што они неће моћи у будуће онако пашовати као до сада. И гледе жуп. чиновника добра је основа, јер по њој неће у жупанији службовати само они, који су у њој рођени, него ће се гледати на способности.

Затим оповргава приговор г. Вучетића, да што није институција жупанијска недиритут остала, тим, да вели, да би и сам г. Вучетић вел. жупаном, да је био у жупанији вараждинској, када г. Петар Хорват хиже делао. (?)

Известитељ *Музлер*. Вис. саборе! Приговара се овој основи, да руши бедем слободе, да је опасна и прерана.

Да жупаније нису биле бедеми слободе, доказано је доста, јер бедеми су слободе самосвестан народ, па када би оне и биле бедеми слободе, то су оне сада замењене другима, бољим бедемима, а најчвршћи бедем бити ће закон, који ће упуштати удруживање и састајање народа, и тај закон мора чим прво у живот ступити.

Приговарало се је, да је основа ова опасна, но ниједан разлог није за то наведен, па тако ни ја тога приговора оповргћи немогу, него једино кажем, да ја мислим да ова основа није опасна, као што год мисли онај господин, да је опасна.

Исто тако разлози, да је прерана, нису темељити, те за то препоручујем основу за подлогу специјалне дебате.

Пошто се више није нико за реч пријавио, пређе се на гласовање, те буде упитна законска основа примљена за подлогу специјалне дебате са *43 између 51 гласа*, те се затим пређе на специјалну дебату.

Народна просвета.

ПЕДАГОГИЈСКА УПРАВА.

По предавању проф. Цинер-а.

(Наставак из броја 115.)

Аукторитет уважавање и *љубав*.

Као што је већ речено сва досад наведена средства, ма да су по себи важна, ипак нису још довољна, да управи осигурају у сваком случају онај могућан успех, за којим она тежи.

Ако ће управа са неком већом сигурношћу да рачуна на тачну и неоспорну послушност од стране васпитаника, треба да настоји: *да у тој послушности и властита воља и наклоност васпитаника суделује*. Васпитаник мора се поставити на становиште самога васпитача, — он (васпитаник мора сам *осећати*, да и те неваља да чини. Но то се на овоме ступњу предрадње неможе постићи *доказима* и *разлозима* (јер ти већ спадају у само васпитање), а ипак је нужно да *васпитаник оће или неће то исто што и његов васпитач*. За ово има и другчијих средстава, него што су доказали и разорили; средства та налазе се у самој особини васпитачевој, у његовој *личности*.

Има, дабогме, много људи, који свога века немогу да дотерају до изражене личности, — али прави васпитач *мора* је имати, и свака радња, свако дело његово треба да му карактерише, да обележи његову личност, — само кроз то моћи ће он постићи моћну и *трајну* владу над васпитаником. За ово пак не иште се од њега никако да је он непогрешљив, јер то не може ни бити. Догађа се, да и најбољи васпитач учини какву погрешку и да се таме под изоштреним оком васпитаника обнажи, — али ако је и учинио такву погрешку и ако га је баш и сам васпитаник на то пажљивим учинио, моћи ће он то увек исправити тиме: ако се упусти о томе у дубља разлагања и посматрања, и повуче отуд такова следства, која су кадра његово духовно надмоћије над васпитаником у првој светлости показати; — а у обште таки појединн случаји неће умалити онај укупан утисак на васпитаника нити ће ослабити ону васпитачеву моћ.

А та моћ лежи у *ауторитету*, уважењу.

Како је моћан ауторитет и његов утицај, то се виђа врло често и у држави, где појединац помоћу истога често највећи уплив врши. — Но нека нико немисли, да се ауторитет задобива каквим *спољашњим преимућствима*; баш младеж је у своме пресуђивању врло одрешена, слободна и непристрана, на спољашња преимућстви осврће се она врло слабо. и учитељ, кога друштво можда често и запоставља, ужива код ње далеко већи ауторитет, него многи силник и веледостојник. Напротив — ауторитет задобива се цигло израженом јединственом *личношћу*, која ваља из сваке радње васпитачеве карактерично да произвирује.

Друга тако наравна сила, којом васпитач утиче на васпитаника, јесте *љубав*,

Љубав управо и није ништа друго, дали хармонија, саглас узајмних осећања. Је ли ово једном постигнуто — онда васпитаник сам жели, да се то благотворно осећање непоремети и непрекине, он сам тежи из властитог нагона да одклони томе сваку сметњу, сваки судар — и то је онда *најмоћније* средство за управу. С тога ваља учитељ да иде особито и највећма за тим, да задобије љубав, па да је, разуме се по себи, уме онда и задржати.

То се пак даје постићи двојаким начином: прво, ако васпитач природне жеље и потребе васпитаника задовољи и у томе га увек пријатељски предусрета, ако његов детињи дух проникне и с њиме у разговору, при игри и т. д. колико је год могуће у додир ступа; друго — пошто је ово тек пасивна страна, а међу њима треба увек и да влада активна, жива узајамност — мора васпитач и за тим тежити: да васпитаника у своје коло повуче, *да га у своје властите одношаје посвети*, — макар то било само тим, да му васпитаник какву љубавну услугу учини, какав мален налог изврши и томе подобно.

Зрелом, одраслом човеку може се, дабоме, учинити као нешто немогуће, да се он тако уживи у детињи дух, — али има и за то начина, има средњих путања, посредујућих путова, на којима се зрео човечији дух са дечијим тако лако и без напора сусрета, као н. пр. при читању класичара што у обојима изазива интерес, при куплењу ботаничких збирака и т. д. Овакe прилике ваља својски прихваћати.

Стални одношаји и навике треба дакле да постоје између васпитача и васпитаника; тим начином утврђује се ауторитет и љубав и задобива се *трајно*, — а то су осећања, кроз која се постизава куд и камо више, него кроз сва она насилна средства.

Тешкоће при управи, и њено престајање.

Из досад наведеног увидили смо како је лако децу чиме позабавити, како се она лако прилагоде овом или оном, како су њине тежње и наваде у раној младости слабачке, како оне лако уступају јачој вољи, а знамо и то каква неодољива сила лежи у ауторитету и љубави.

Из тога би следило, да је управа сасвим лака ствар. — Па ипак чују се толике тужбе на тешкоће при вршењу управе.

Оваке тешкоће леже понајвише у самој личности васпитачевој. Воља васпитачева н. пр. несме се којекаквим неумесним и споредним додатцима или иначе слабити. она ваља да је увек јасна, одлучна и јака, — у обште особа његова треба да је пуна карактера, како би могла на детињи дух утицати; — али личан карактер *неможе се постићи без систематског душевног изображења*. — И љубав није тешко задобити, за то има оних посредујућих начина.

Но има доиста и такових тешкоћа, које леже ван домашаја васпитачевог и за које он неможе одговарати. Такове су тешкоће: а) кад се консеквентно, доследно вршење управе прекида (н. пр. болешћу), б.) кад се управа доцне одпочиње, в.) кад се особе, које управу врше, често мењају.

Али управа треба напоследак и да *престане*.

Казано је већ у почетку да управа *предходи* васпитању. Но ово нетреба тако разумети, као да васпитање тек онда одпочиње, пошто је управа већ *сасвим завршена*. То не. Него овако: пре него што се приступи самој васпитној радњи нужно је да ступи васпитаник у неки *одређен* одношај са васпитачем, међу њима треба да влада неки *ред*, а за овај има се постарати управа. Чим је тај ред већ у некој мери утврђен, одма се одпочне и васпитавање (настава и образовање карактера), а тиме паралелно, упоред тече даље управа, као предохрана и чуварка тога реда, — све *дотле*, док се уређени одношаји, што треба да постоје у тој заједници, *стално неутерде*. Чим је *то* постигнуто — *управа има да престане*, — *докле се васпитна радња још дуго после ње продужује*.

И тако остаје само још питање: *кад треба управа да престане*, а да се неби то пре времена догодило?

Моменти за претајање управе ови су: а.) кад младић савре до самоупознања своје индивидуалности и својих властитих сила, б.) кад се његов дух помоћу (добре) наставе у ову већ сасвим уживи (што је боља настава, тим пређе бива то, што лошија, тим доцније) и в.) кад дође до увиђења, да целу будућност своју ставља на коцку, ако се нелати друга пута. — Ова последња околност остаје додуше увек доста сумњива и добро ваља пазити, да решење нестоји никад до ње *саме*. Непостигнели се пак ни ова најмања мера зредости, онда наступа — *школа живота*.

Ово су главна начела управе, онако како их је наука испитала и успоставила. Педагогија полаже на њи велику важност; а то је и сасвим природно јер од управе зависи често — сво будуће *васпитање*!

— ор С.

На допис један у „Обзору" број 225. нађоше се побуђени потписани грађани румски изићи на јавност са изјавом, коју овде саопштавамо:

„Поводом јавне притужбе, коју су неки безимењаци из Руме у броју 225. „Обзора" на високу кр. зем. владу у погледу избора обћинског одбора у Руми атресирали, пошто су се ти безимењаци заогрнули плаштем народне странке, те се тако ушуњати у „Обзор" и пошто су том притужбом наумили и саму земаљску владу представљањем страном лажних, страном изопачених, чина завести у блудњу, дужност нам је тим безимењацима скинути са лица кринку, те обавестити читајуће обћинство о правом стању ствари:

Народни ренегат српски „Сабина" en miniatur неки Сима Милутиновић, познат под именом „Тута", који је од народне странке ради својих протународних чина увек презиран био, пошто је у време Раухове и Вакановићеве владе са тадањим областницима стајао на поверљивој нози и био им „лоша слуга лошег господара" — наумио је осветити се народној странци тиме, да завади у Руми у већини живећи земљеделски сталеж са народном интелигенцијом, трговачким и обртничким сталишем. — У изведењу те несретне освете он је заишао међу овдешње земљеделце, дражио их на непријатељство против интелигенције и осталим сталишима и наговарао их, да код обнове обћинског заступства избирају „саме паоре" а све „капуташе" да из одбора истисну. — У почетку је он варао земљеделце, да је с њиме споразумна и власт, наиме подпупан Јоановић и наш котарски судац Младеновић. Бадава су најодличнији грађани покушавали одвратити земљеделце од речене ексклузивности и кад су видили, да је Милутиновић прост свет тако завео, да су слепо само њега слушали, ослонили су се најодличнији родољуби у интересу слоге и заједничког напредка да поднесу највећу моралну жртву, да и са самим српским Сабином Милутиновићем пактирају. — Млади родољуб трговац Васиљко Критовац понуди „Тути" изравнање, но овај сотонским подсмехом одбије руку помирења. Усљед тога заподенула се борба, поцепало се грађанство у две странке у странку земљеделску и странку интелигенције трговачког и обртничког сталиша. Обе странке склопише листине одборника. — Милутиновићева листина осим свега на челу састојала се из самих земљеделаца писању и читању сасвим невештих, а наша листина показивала је цвет интелигенције трговце, обртнике, а осим тога у правичном броју наиме од 16 одборника 8 најугледнији земљеделаца.

Како је избор обављен, то показује сама притужба безимењака доста јасно, премда у многом обзиру изопачено и лажно. Милутиновић и други смутљивци тако су завели и раздражили прост свет, да више нико није могао заустaвити бујицу. Гомила земљеделаца, што је на први избор дне 3. августа дошла, није ништа друго на језику имала, него да треба јуришати у обћинску кућу, сво старо поглаварство напоље избацити а туту Милутиновића за кнеза извикати. — Сама притужба безимењака признаје, да су земљеделци јуришили у општинску дворану, да је Паја ђурковић пограбио обртника ђоку Вуковића, да су врата обћинске дворане иставили и растерали страну интелигенције, тако да је котарски судац морао усљед тога насиља избор обуставити само што безимењаци наивно тврде, да су се врата „сасвим случајно иставила". — Сама притужба безимењака признаје, да су земљеделци код другог избора 7. августа јуришали против бајонета оружника, који су стајали на улазу општинске куће ради одржања реда, усљед којег насиља странка интелигенције са гнушањем побегла је са бирилишта из свију грла вапијући, да је за правну државу срамота, да грађани исте државе морају напустити извршавање свога грађанског права усљед суровог насиља.

Странка интелигенције са прекором изјавила је, да грађани дају радо своју децу у војску, и троше радо милионима годишње на ту војску, но да та војска није само тога ради ту, да одбрани државу од ванјског непријатеља, него и да задовољи својој еминентној културној задаћи, наиме да у држави сачува мир и поредак, да сви грађани могу у слободи извршивати своја права и да се тако друштво државно развија у обћој култури. Странка интелигенције свечано је изјавила, да усљед насиља са бирилишта бјежи и да без сигурности за особу и за свачију индивидуалну слободу несмије и неће учествовати код избора. — Котарска област задовољила је овом гласу свестног грађанства и својој дужности, те се обратила на високу владу ради вођене асистенције, а висока влада хвалећи обзирно поступање котарске области дозволила је асистенцију и одредила истрагу против зачетником, коловођама и непосредним починитељима насиља и побуне. Код новог избора 27. августа надвладала је странка земљедјелска огромном већином, но то њојзи нико није пречио нити код првог нити код другог избора, али не насиљем и изкључењем свих осталих сталиша од извршивања изборнога права. — И тако сада имаде варошица Рума 14, словом четрнајст одборника који нити читати нити писати знају.

Да је земљеделска странка починила насиље код избора од 7. августа и да је котарски судац г. Младеновић морао избор обуставити, сведочи изборни записник од 7. августа, у ком је речено да се гласовање прекинути морало, јербо је светина јуришала на оружнике и бајонете тако насилно, да би дошло до крви и до мртви глава, да није котарски судац одмах истрчао и ставио се пред бајонете те избор обуставио. — Тај записник подписао је одвјетник Николајевић као контрола избора од стране интелигенције, а подписао га је и сам несретни Милутиновић као контрола од странке земљедјелске. Међутим установљен је злочин јавног насиља, јер су Сима Милутиновић, Ђока Јовановић и још 16 земљедјелаца стављени под специјалну истрагу. У очи такови чина називати народну странку странком „Шпилер-судчевом" сваљивати са себе тешку моралну кривицу ради заведења неуких земљедјелаца на злочинство, па ту кривицу набацивати на народну странку могу само такве кукавице, које несмеду са именом на виделo.

Што се тиче швиндла Симе Милутиновића и другова којим су као Пилат у вјерују ушуњали се у народну странку како смо убавештени: један римокат. капелан непознавајући особе ни одношаје јесте ту прљаву дружину, која је неки дан ходочастила у Загреб увео у редакцију „Обзорову" као народњаке. Ми ћемо то лажно народњаштво и тај швиндл најбоље тако одкрити, ако се не само ми стари народњаци, него и сва румска интелигенција, угледни заступници трговачког и обртничког сталиша без разлике на ову изјаву отворено свету на видику подпишемо, јер се нестидимо нашег дјела и имена, а безимене тужитеље морамо презирати, јер се крију и стиде свога имена и чина.

Напоследку примећавамо да смо се Омировим смехом насмејали, кад смо из „Обзора" разабрали, да сада у Руми Сима Милутиновић тај српски Сабина, са румским швабама сачињавају народну странку.

У Руми 8. октобра 1874.

Стајић парох. Тома Огризовић учитељ. Стева Андријевић трговац. Алекса Баковљевић учитељ. Теодор Богдановић трговац. Јован Ђорђевић. Лука Фалић капелан. Урош Старчевић срп. нар. учитељ. Мита Т. Јаковљевић трговац. Стеван Критовац сапунџија. Лука Ст. Георгијевић трговац. Св. Николајевић одвјетник. Јоца Богдановић трговац. Паја Ардрејевић трговац. Др. Стеван Димитријевић одвјетник. Павле Богдановић. Љубоје Хлустуш учитељ гл. учионе. Скондер Копрински учитељ. Стеван Милутиновић трговац. Сима С. Стаић трговац. Прока Јекић кабаничар. Љубомир Смиљанић кројач. Стеван П. Јаковљевић кабаничар. Живко Белић ћурчија. Драгутин Штирм фарбар. Андрија Андријевић ледер. Јован Крстић трговац. Никола ђуришић трговац. М. Критовац трговац. Васа Ј. Максимовић трговац, Ковачевић трговац. Сима Ђорђевић кабаничар. Алекса Живковић кројач, К. Е. Панајотовић трговац. Франц Штирм ковач. Алекса Лацковић обућар. Димитрије Вуковић трговац. Д. Ристер књиговођа. Јован Ђорђевић. Др. Никола Рушанин. Јосиф Хондл. апатекар.

Сад да пређемо на локалне ствари у Београду. Ту већ има много занимљивијих. Н. пр. узмите „Будућност". Да видимо „Новости":

„Алекса Ристић рабација притворен је, што је покрао ствари неке Дике жене Живанове из Палилуле".

Зар није то занимљиво по светску политику. Има још лепших и важнијих ствари:

„Паста Дамјановић девојка због ноћњег тумарања притворена је и узета на одговор."

Но, и ова је „Паста" морала умесити какве ташке!

Друге новости доноси мој колега у 89. бр. „Истока". Он вели, да у Београду нема ништа црно. То је за нас заиста новост. Онај „рајспулфер", о коме напред говори, верујемо да није црн, али за бога, та ми овде држимо, да имате ви тамо и *црних* ствари! Та кад имате *белог* праха („рајспулфера"), ваљда имате и *црног* праха — барута?! — Овај би вам боље *образ осветлао* него „рајспулфер". Пробајте само да га *употребљујете*, па ћете видети.

Од новости и важних догађаја у страноме свету, најважнији је повратак поларне експедиције. Стране новине пуне су извештаја о томе, као некад „Напредак" кад је доносио дописе о прослави св. Саве из Лежимира, Бановаца и Каћа. Наше новине слабо пишу о тој ствари; „Панчевац" у једноме броју исмева бечке новине што о томе толико пишу; У идућем броју опет исмева; а у трећем броју — доноси и сам опширан извештај о тој експедицији који ће се извештај још и продужити!

Познато је, да су матрози понајвише наша браћа Приморци. Један од њих приповедао ми је усмено многе чудне појаве и догађаје, које је опазио на северном врху наше земаљске осовине. Он вели, да бели медведи у северу са *масним лажима* „Видовдановим" и „Турског народа" *мажу* земаљску осовину; за исте медведе, вели даље, да исповедају *комунистичка* начела, те што један привреди и накупи, дође други па му уграби и отме; даље вели мој пријан, да тамо горе има толико *леда*, да се он не може довољно начудити овдашњим бирташима и посластичарима што *купују* лед по скупе новце, кад тамо могу добити забадава, и уверава ме, да је тамо својом протекцијом израдио, да и тителски бирташи могу добити бесплатно леда неби ли и они једанпут лети имали ухлађеног пива, вина и киселе воде; осим тога, вели да је нашао тамо залеђена *српске народне жеље* и сумња да ће се кад одкравити мал' не рекох *одкрвавити*. После приповеда, да је скупио тамо силне претплатнике на „Видовдан" и „Турски народ", јер тамошња их публика врло радо чита. Што се тиче *поезије* и бели медведи доказују, као и неки људи код нас, да је већа заслуга направити пар кобасица, него написати песму.

Ал' и о овим стварима други пут.

Абу-Казем.

НОВИ САД 3 октобра. Министар просвете у цислитави издао је на сва свеучилишта цислитавска наредбу, по којој се има „строжајше" поступати на државним испитима. Ова је наредба већ у Грацу нашла своје „практичко значење", пошто је од 27 академичких грађана, који су овог месеца имали да полажу државни испит, њих 5 бојећи се строгости од испита одустало, 15 бачено, а само 7 испит положило. Ово просто бележимо као факт с тога, што има Срчића, којима је узор најкерешка гимназија, у којој по 214 гимназиста у један мах на испиту зрелости прођу, и који су тога мњења, да треба раскопати ону српску гимназију

у којој се учитељи усуде, да баце на испиту зрелости овог или оног гимназисту, који на писменом испиту није кадар ни најлакши задатак решити а на усменом испиту ни на најлакше питање одговорити.

— Саборски одбор петнајсторице завршио је јуче саветовања о устројству сабора; данас је треће читање и последњу редакцију обавио, сутра, у петак подноша сабору извештај, а у понедељак одпочеће се саборска расправа. Више о том у идућем листу.

— Из Ирига нам јављају, да ће под новом општинском управом просветити сванути сунце, јер је ова своју нарочиту пажњу обратила на школе. Општински одбор закључио је још једну женску школу отворити и то већ ове јесени. Стечај је за место учитељке расписан и сад је само на општини, да од компетената који се пријаве, изабере не само најспособнију но и још више таку, која се својим моралним животом, што особито утиче на дух и правац васпите женске деце, нарочито препоручује. —

У Загребу се спремају живо, да се што свечаније прослави дан свечаног отварања хрватског универзитета, што ће се учинити 7. (19.) ов. мес. Позвани су на свечаност сви универзитети и ваљда и научне академије, јер видкмо, да је мађарска академија у Пешти већ и лица одредила, која ће је заступати при тој свечаности.

Матици српској, није стигао позив да и она учествује у овој светковини.

— „Обзор“ је неки дан, одговарајући „Пакчевцу“ споменуо, да су Срби под Сиском војевали с Турцима против Хрвата. Тенденција је „Обзора“ овде јасна, и ми је нећемо коментовати ни у опште ни према садањим околностима, али је бележимо. Но на супрот томе неможемо прећутати а да и ми од своје стране неприметимо „Обзору“, да су *Мађари* војевали на уставном пољу за — права *троједне краљевине*. Оваки разговор ваљда ће бити *данас мио* „Обзору“ а *користан* Хрватској.

* **П. САД**, 2. окт. У прошлу недељу на ноћ десио се пожар у такозваном јовановском крају, при којем у мал што није изгорела и цела једна породица српска: жена са шесторо нејаке деце, који су зарана поспали, али срећом комшије опазе ватру, притрче, обију врата и прозоре те спасу од извесне смрти целу ову сиромашну породицу. Ватру је у часу погасила овд. ватрогасна дружина, али је у пламену изгорела кућа овој сиромашној породици. Као што чујемо нашло се родољубиве браће те купе добровољне прилоге за ове погорелце, а и варошки мађистрат решио је не само да изашље од своје стране да се скупљају прилози, него да још варош да и нужне грађе за оправу куће, што је власник исте варошки ноћни стражар.

Дарежљивост је поглавита врлина овд. нашег грађанства, које ће се јамачно и овом приликом што топлије одазвати својим прилозима на ову племениту цел, која је тим племенитија што се чини поштеној и честитој а одвећ сиромашној породици српској. „Тешко свуда своме без својега!“

НОВИЈЕ.

У седници саборској у Загребу од 1. окт. о. г. интерпеловао је Малец о употреби мађарског језика на хрвацким жељезничким пругама.

У специјалној дебати о промени казненог поступка предлагао је Деренчин, да се за политичне преступе неуводи порота. Посиловић и Турели говораху за пороту, нашто заступник владин Станковић изјави, да влада сматра уважање пороте за отворено питање. Шпун потпомаже предлог Деренчинов, који се напоследку и прими.

Законски предлог здравствености прошао је оба читања.

ГОСТИ

који су ради да дођу на славу 25-годишњице **Змај Јована-Јовановића** нека се изволе пријавити писмено овамо одбору, на име благајнику одборском г. **Љуби Стефановићу**, да би им се за времена састарало за стан. Ко од гостију жели бити и на банкету — нека се и за то јави напред истом благајнику.

Прилог за обед је 5 ф. а може се послати одмах или на дан славе положити,

Добровољни прилози примају се са захвалношћу и намењени су на велелепно штампање свију књижевних дела Змај-Јована Јовановића, у једној књизи.

Листе за прикупљање прилога на то разаслаће се одмах појединим скупљачима у све крајеве српске.

У Новом Саду 3. (15.) октобра. 1874.

Одбор за славу 25-годишњице Змај-Јов. Јовановића.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

„СРБАДИЈА“

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Када смо се пре годину дана решили, да покренемо овај лист, имали смо на уму ту околност, да српски народ још нема свога илустрованог листа, шта више, да таковог нема а целом словенском југу.

Да ли је у опште такав лист потребан и од какве је користи и важности по један народ, о томе нисмо ради овом приликом говорити, доста је, ако само то напоменемо, да су илустроване новине код изображених народа епохе правиле, и да су оне тако рећи створиле данашњу велику њихову читалачку публику.

Не зависи од нас, нити нам је у опште то намера, да с овим листом епоху учинимо у нашем народу, него смо ради, да дамо српском народу у руке лист, који ће га забављати и поучавати, који ће му у разној форми износити пред очи његове добре и рђаве стране, који ће у малом бити огледало његове прошлости и садашњости. Ободраваћемо га на рад и културни развитак, доносећи напредак и радиност, велика и племенита дела других изображених народа који су у цивилизацији и материјалном благостању, који су једном речју у свему од нас много напреднији.

Да то постигнемо, доносићемо: романе, новеле и приповетке, приљеже из живота и из свију слојева народа, доносићемо: песме, животописе, путничке цртеи разне описе и чланке, како са поља науке тако и уметности. Осим тога доносиће наш лист народне умотворине, још до сад нигде не штампане, праведну оцену српских, а по каткад и других словенских и туђих књига, а за тим разне белешке и библиографију. То ће бити забавни и поучни садржај „Србадије.“ Што се пак артистичног садржаја — слика тиче, туђемо доносити ликове по српство поле заслужних особа, како из садашњости тако и из прошлости, за тим знамените вароши и пределе, народно ношиво, монументална здања, и друге разне слике. — Увек ћемо се и при једном и при другом садржају обазирати најпре на српске, за тим на словенске, па тек онда на туђе ствари.

Тако рећи сви су нам српски књижевници обећали, да ће на нашем листу радити, а од неких страних списатеља добили смо дозволу, да им дела преводити можемо.

Слике ће радити овдашњи и страни најбољи уметници, а ступили смо ради слика у свезу са првим европским илустрованим листовима.

„Србадија“ ће излазити месечно један пут, сваког 15; у свескама од три табака, величине познатог илустрованог листа „Ueber Land und Meer,“ са шест до седам слика.

Прва свеска „Србадије“ изаће 15. октобра о. г.

Цена је листу умерена; на читаву годину 6 фор. а. вр. или 72 гроша чарш. на по године 3 фор. или 36 гр. чарш. а на три месеца 1 фор. 50 новч. или 18 гр. чарш.

Сваки претплатник добија **премију** уз доплату од 1 фор. или 12 гр. чарш. и то велику, врло лепу, бојадисану слику из српске историје: „устанак Таковски“

Ко пошље претплату за целу годину и 1 фор. или 12 гр. чарш. за слику, дакле 7 фор. или 48 гр. чар. добиће премију са првом свеском; ко се на по године претплати, тај ће је добити са седмом свеском, кад пошље претплату за друго по године и новац за слику; а ко се на четврт године претплати, тај је добија са десетом свеском, кад пошље новце за последњу четврт и новац за слику.

Премија, коју је чувени уметник В. Кацлер радио, заузима једно од првих места међу сликама што их ми Срби имамо. Слика ће за који дан бити готова, и моћи ће се видети у већим местима код скупљача претплатника на наш лист.

Слика ће се моћи и за се добити, а дућанска јој је цена 4 фор. или 48 гр. чарш.

Администрација и експедиција листа биће тачна и уредна.

Рукописи се шаљу на редакцију, а претплата на администрацију „Србадије“ (Administration der „Srbadija“ Wien, III. Ungargasse Nr. 2.) Претплата из Србије нека се шаље на књижару **Велимира Валожића** у Београд.

Ми не ћемо жалити ни труда ни трошка, да „Србадија“ што угледнија буде а надамо се, да ће се Срби и Српкиње својски одазвати овоме листу, који је намењен најширем кругу — целој Србадији, а тиме ћемо осветлати образ српском народу и пред страним светом.

У Бечу, 1. октобра 1874.

ЈОВАН СТЕФАНОВИЋ ВИЛОВСКИ, власник и издавалац. — СТЕВАН ЂУРЧИЋ, гл. уредник.
ТОДОР СТЕФАНОВИЋ ВИЛОВСКИ, сауредник. — СРЕЋКО МАЈЕР, одговорни уредник.

ЈАВАН РАЧУН

СА „БЕСЕДЕ“, ШТО ЈЕ БИЛА 15. (27.) СЕПТЕМБРА У ДВОРАНИ СРПСКЕ ЧИТАОНИЦЕ У КОРИСТ „СРПСКОГ НОВОСАДСКОГ КОЛА“.

ПРИМАЊЕ.	ф.	н
Од проданих улазница по 60 новч — — — —	51	—
Од проданих улазница на каси по 1 фор. — —	28	—
Добровољни прилога дадоше: Јован Малетић трг. Манојловић градоначеоник по 1 фор. Максимовић апатекар 80 новч., др. Мандић 60 новч., Јулија Рајић, Манојло Хрваћанин, Коста Рајић, и Корнел Јовановић по 40 новч. свега —	5	—
Свега	84	—
ИЗДАВАЊЕ.	ф.	н.
Музика — — — — — — — — — —	37	—
Осветлење — — — — — — — — — —	6	44
Штампа — — — — — — — — — —	6	—
Виксовање сале — — — — — — — —	8	—
Ситни трошкови и послуга — — — — —	10	84
	68	28
	84	—
Примање — — — — — — — — — —	68	28
Издавање — — — — — — — — — —		
Остаје	15. ф	72 н.

која је сума предата благајнику „Кола“.

У Новоме Саду 19. септ (1. окт.) 1874.

Милутин Татић с. р. — Корнел Јовановић с. р.

†

Подписани са супругом својом Јулом и кћерима Маријом и Софијом свима својим сродницима и пријатељима са тужним и неутешним срцем јављу, да му је премила и незаборављена кћи односно сестра

АНКА прозвана МИЛИЦА

дана 25. Септ. т. г. у цвету своје младости после дугог боловања преминула, изричући уједно најтоплију своју захвалност како многобројним штованим пратиоцима сповода, тако и гг. свештеницима сентомашким, који јој при погребу последњу почаст одати изволеше.

У Турији 29. септ. 1874.

Паво Јанковић.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ

Овим се отвара стечај на учитељско звање у Парцу — Темишварске дијецезе.

Плата је 100 ф. а. в. у готов, 20 кибли жита, 20 кибли кукуруза, 6 хвати дрва или 60 ф. а. в. у новцу 40 фор. а. в. за стан и 4 ланца сејаће земље. Који вољу има ово званије получити нека се обрати са нуждним снабдевеним сведочанством управитељу школе Васи Поповићу. Стечај отворен је од данас 30 дана. —

Парац 22 септ. 1874. 3—3 ОДБОР ШКОЛСКИ

Бр. 292 — 4131. 3—3

СТЕЧАЈ.

На упразњено место једног вар. писара, с којим је скопчана годишња плата од 600 фр. овим се отвара стечај.

Компетенти за ово место од којих се изискује, да су мађарском, српском и немачком језику потпуно вешти имају своје са доказима о способности снабдевене молбенице за шест недеља, рачунајући од првог уврштења овог стечаја, магистрату поднети.

Из гл. скупштине магистрата и представништва сл. кр. вар. Н. Сада од 1. октобра 1874.

ИЛИЈА ПОЛЗОВИЋ с. р. велики бележник. — РАД. МАНОЈЛОВИЋ с. р. субшт. градоначеоник.

ОПОМЕНА.

Моме сину Урошу Хорвацком у Ст. Бечеју станујућем уступио сам на привремено уживање 10. словом десет дештриктуални лапаца салашке земље која је под 2810 бр. грунтовнице на моје име укњижена, а пошто горе споменути син мој Урош права собствености на горе речени реалитет нема, и пошто је поведењем својим код мене свако поверење изгубио, — то до обштег знања достављам, да ја као отац за њега никакве одговорности у обзиру његови страдателни дугова не примајући његове страдателне дугове у место њега исплаћивати нећу.

У Ст. Бечеју 25. септембра 1874.

ЈОЦА ХОРВАЦКИ, старо-бечејски становник.

1—3

СТЕЧАЈ.

Расписује се овим стечај на место учитеља ђимнастике при овдашњим српским народним школама.

Годишња плата је 500 фор. Ау. вр. 150. фор. Ау. вр. у име стана и 3. хвата дрва.

Осим предавања на српским народним школама спада ће у дужност овом учитељу предавање ђимнастике и на грађанској школи.

Потражиоци имају своје молбенице снабдевене са нужним сведочбама за шест недеља дана од дана првог уврштења стечаја ово подписаном председништву приносити.

Од компетената, који нису српске народности иште се да знају српски говорити и предмет свој на српском језику предавати.

Из седнице мест. школ. одбора у Вршцу 11. септембера 1874. год. држане.

ЕМИЛ СТЕФАНОВИЋ, перовођа. 1—3 — УРОШ ГАВРИЛОВИЋ, председник.

СТЕЧАЈ. 1—3

У Моторину у Бачкој дијецези упразњено је учитељско место. Годишња је плата 300 фор. у новцу, 2 хвата тврди дрва, сламе за огрев, слободан стан с баштом и 1 фор. од погреба, кад ко захтева учитеља.

Потражитељи имају своје молбенице са нужним доказима снабдевене на местни шк. одбор до 25 октобера поднети. Осим прописани школски дужности дужност је учитеља у цркви појати.

ШКОЛСКИ ОДБОР ЦРКВ. ОПШТИНЕ.

ПРОМЕНА ЛОКАЛА.

Част ми је поштованој публици јавити, да сам моје стовариште за шиваљке машине умножио, и из куће Трандафилкине у кућу Пасковићеву, главна улица, бр. 39. у Н. Саду преселио. Моје ће стовариште свагда са најбољим американским и немачким шиваљкама снабдевено бити а поштовану публику задовољићу у погледу послуге и цене најбоље. —

Даље препоручујем моје гуверир-машине, петролеум, пећке за кување, енглеске конце, игле, свилу и зејтин, као и сваке врсте делова из шиваљака. Репаратуре сваког састава примам и одмах извршујем.

Јозеф Шиндлер, у Пасковићевој кући гл. улица бр. 39.

1—2

ОБЈАВА.

Зубни лекар др. В. Дик узима си слободу, високом племству и поштованој публици најучтивије јавити, да је 10. овог месеца у Хотелу „Јелисавета“ у Н. Саду своју праксу отпочео.

Говорити се може с њиме од 8—12 пре и од 2—6 сахата после подне. 3—3

ОБЈАВА.

Долуподписана жели своју сопствену куку бр. 168 у Тителу из слободне руке продати. Кућа је нова, препом покривена, има 4 собе, кујну, комору, 2 лагума у брегу и леденицу, и лежи у сокаку од велике пијаце; кућевни је плац 160 квадр. фат; положај је куће врло згодан за сваки посао. Ко кућу жели купити, нека се обрати на подписану.

У Тителу 9. октобра 1874.

ПЕРСА ГАШПАРОВА.

1—3

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ШЕШИРА

ПЛЕТЕНА ШАЛОВА ЧАРАПА — МУШКИ ЖЕНСКИ ШЕШИРИ

ВРЕДНО ЈЕ ПРОЧИТАТИ!

Част ми је поштованој публици јавити, да у мојој трговини имам у великом избору мушки, женски и дечији шешира, огроман избор свакојаки ципела, женски јесењи и зимњи хаљина, зимски капа, кошуља за оба пола, у лепом избору тепиха, простирача за кревет, вунени кошуља, шалова, чарапа, енглески плетова, марама за џеп од свиле платна, у највећем избору мушки и женски поша, кишобрана и сваког помодног белог еспапа и многе друге ствари што су сваком од потребе, и то све у добром квалитету и умереном ценом.

За посету моли с поштовањем

М. Р. СТОЈКОВИЋ, у Новом Саду на пијаци „код писма.“

7—10

КОШУЉА И МАРАМА

СРЕМСКОГ ПЛАНИНСКОГ ВИНА.

Подписани препоручује своја стара бела вина и шиљера од изврстног квалитета, који се почивући од једног акова даље у сваком квантитету најјефтиније добити могу.

Исти продаје сваке врсте златни и сребрни ствари у најфинијем фазону по спуштеној цени.

Станује у Новоме Саду у својој кући, Турчинска улица Бр. 1795. II. спрат

6—6 **Јосиф Вајнбергер.**

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

ГЛАВНО СТОВАРИШТЕ ГОТОВОГ ОДЕЛА — ФРАЊЕ ДЕАКА УЛИЦЕ У БУДА-ПЕШТЕ

За предстојећу јесењу и зимњу сезону препоручује ново отворени магацин за одело Х. Краузман из Буда-Пеште, — своје, из најбољи земаљски и иноземски штофова зготовљено стовариште, сваке врсте

ХАЉИНА ЗА ОДРАСЛЕ И ДЕЦУ

по најјетинију цену.

На позив многи овдашњи муштерија одлучио сам се за јесењу и зимну сезону у мојој радњи осим разноврсни мушки хаљина, такође и стовариште, сваке врсте

ПАЛЕТО-А ЗА ГОСПЕ И СОМОТСКИ ЋУРКОВА

држати. Јављајући то штованој П. Т. публици, слободан сам јој још дати на знање: да ја због тога, што све хаљине у том сопственом верштату у Пешти правити дајем, у стању сам исте по најумеренијој цени дати.

У Новом Саду 14. Септембра 1874.

С поштовањем

Филијала Х. КРАУЗМАНА

у Новом Саду у Лапковићевој кући преко пута старе штедионице.

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

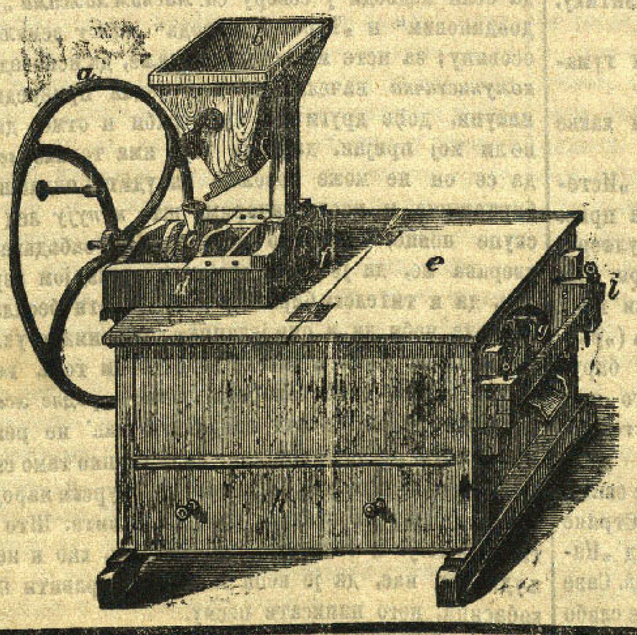

Долеподписани препоручује сејаљака, које на стовариштy у Ст. Бечеју има, и то које парају, и које без парања сеју; млинова ручних, и за теглеђу снагу, који све врсте брашна и прекрупу мељу. Даље још машина, што чисте жито од кукоља. Како сејаљке тако су и млинови на бечкој светској изложби награђени великом златном медаљом.

Угљеша Крварић, Стари Бечеј у Бачкој.

Власник др. Свет. Милетић. — Одговорни уредник Стеван Поповић. — Издавалац „Задруга за срп. народну штампарију.“

Српска народна задружна штампарија.